

Framställning

af

24

Den Philosophiska Methodens utveckling
från Kant till Hegel.

Academisk Afhandling

hvilken

med den Vidtberömda Philosophiska Facultetens tillstånd

under inseende af

MAG. FREDR. GEORG AFZELIUS

Adjunct i Theoret. och Pract. Philos.

till offentlig granskning framställes

af

Författaren

A x e l N y b l æ u s

Stip. Josephin. Uppländning.

på Gustavianska Lärosalen d. 20 Febr. 1830.

p. v. t. f. m.

1.

U P S A L A

W A H L S T R Ö M & C.

1 8 3 0 .

6

MEDICINE DOCTORUM

HERR JOHAN ERIK NYBLÆUS

med sonlig vördnad och tacksamhet

af

A X E L.

”Alla philosophiens uppgifter” — yttrar Kant i sina Prolegomena — ”ligga outplänliga i det menskliga förnuftet och man måste förmoda, att det icke är omöjligt att finna en lösning af dessa problemer, såframt ej menniskan i sjelfva sitt innersta väsende skall innehålla en motsägelse.” På grund af den i dessa ord uttalade öfvertygelse slöt Kant, att orsaken till den fullkomliga anarchie och upplösning, som på hans tid rådde inom den philosophiska verlden, vore att söka i bristen på den rätta philosophiska methoden; ty — menade han — methoden kan väl ej vara annat än den eviga lag, som sanningen sjelf har pålagt menniskan, för att hon skall kunna komma till dess kunskap: det nödvändiga bandet mellan kunskapens object och det kunskapsökande subjectet. Det måste fördenskull — slöt Kant vidare — vara möjligt, att, genom upptäckandet af denna hittills saknade rätta method, höje philosophien till rangen af en verklig vetenskap, samt derigenom inom dess område åstadkomma en reform, liknande den, som Baco frambragte inom physiken¹). Det var denna hittills saknade rätta method, som Kant trodde sig hafva funnit, och hvilken han, i motsats till den förut vanliga Dogmatiska, kallade den Kritiska. Skillnaden mellan dessa båda methoder, såsom Kant angaf den, bestod i allmänhet deri, att den förra, utan föregående undersökning af den menskliga kunskapsförmågan, med blindt förtroende till förnuftets krafter, vänder sig till det, som synes ut-

¹) Jmfr Krit. d. rein. Vern. ed. Rosenkr. (Supplement II) pp. 666—672.

göra all forsknings hufvudsföremål, neml. frågan om Guds och tingens väsende; då deremot den sednare har att grunda all speculativ philosophie på en granskning af den menskliga kunskapsförmågan i hela dess vidd och alla dess yttringar, för att derigenom utröna huruvida den är mägtig eller icke of en dylik insigt¹⁾.

¹⁾ Kant, Krit. d. r. V. ed. Rosenkr. (Supplement II) p. 682. "Dogmatism ist das dogmatische Verfahren der reinen Vernunft ohne vorangehende Kritik ihres eigenen Vermögen." Jmfr (Die Disciplin. d. rein. Vern. im polem. Gebr.) p. 587. "Der erste Schritt in Sachen der reinen Vernunft, der das Kindesalter derselben auszeichnet, ist *dogmatisch*. Der . . . zweite Schritt ist *Skeptisch* und zeigt von der Vorsichtigkeit der durch Erfahrung gewitzigten Urtheilskraft. Nun ist aber noch ein dritter Schritt nötig, der nur der gereiften und männlichen Urtheilskraft, welche feste und ihrer Allgemeinheit nach bewährte Maximen zum Grunde hat, nämlich nicht die *Facta* der Vernunft, sondern die Vernunft selbst nach ihrem ganzen Vermögen und Tanglichkeit zu reinen Erkenntnissen *a priori*, der Schätzung zu unterwerfen, welches nicht die Censur, sondern *Kritik* der Vernunft ist, wodurch nicht bloss *Schranken*, sondern die bestimmten *Grenzen* derselben, nicht bloss Unwissenheit an einen oder anderen Theil, sondern in Ansehung aller möglichen Fragen von einer gewissen Art, und zwar nicht etwas nur vermutet, sondern aus Principien bewiesen wird."

Väl har man velat jäfva Kant rättigheten att stämpla hela den föregående philosophien, med namn af dogmatisch, och anmärkt att den uppgift, han gjorde sig, att uppmäta den menskliga kunskapsförmågans fält, redan låg förebildad hos de föregående, nemligen Locke och Leibnitz; men ingen af dessa hade dock uppsattat problemet i den vidsträckta och djupa betydelse, som Kant. Väl hade Leibnitz bekämpat Lockes åsigt af själen såsom en tabula rasa, på hvilken erfarenheten tecknar sina bokstäfver, och sökt att uppvisa, det begreppen om väsende, substans, enhet, orsak, möjlighet och, i synnerhet, nödvändighet ej kunna härstamma utur erfarenheten, utan måste leda sitt ursprung från själen sjelf. Men ingenstädes hade Leibnitz till deras inre väsende och i sammankhang med hvarandra betraktat dessa utöfver erfarenheten liggande begrepp, utan stannade vid strödda, sporadiska yttran-

Denna kritiska väg, som Kant föresatte sig att beträda, syntes honom vara den enda, som philosophens davarande tillstånd ännu lemnade öppen för forskningen¹⁾. Striden mellan Empirismen och Rationalismen, om våra kunskapers ursprung och anspråk på en objectiv giltighet, hade i Humes scepticism lycktat med ett resultat, som syntes förvandla allt menskligt vetande till en massa af subjectiva föreställningar, utan något objectivt sammanhang. Hume, liksom före honom Locke, bestred neml. rationalismens s. k. medfödda begrepp, som ända från Des Cartes spelat en så viktig rôle i hela den nyare philosophien, och vederlade dessutom en gång för alla empirismen sjelf ur dess egna præmisser, från hvilka han utgick. Kunde sålunda hvarken den sinnliga erfarenheten, då den, såsom Hume bevisade, ingenting lärer oss om allmängiltighet och nödvändighet, icke afgifva någon borgen för våra kunskapers objectiva realitet, och kunde denna likaledes ej heller

den. Först Kant företog sig att fullfölja dessa begrepp "zu ihren ersten Keimen und Anlagen im menschlichen Verstände, in denen sie vorbereitet liegen, bis sie endlich bei Gelegenheit der Erfahrung entwickelt werden" Krit. d. rein. V. p. 67.

Hegel åter anser äran af detta Kants företag såsom högst tvetydig, och yttrar gäckande i sin philosophiens historia (2:a Uppl. Berlin 1844. B. III. p. 304), att den kritiska philosophiens grundtanke, att göra undersökningen af vetandets instrument till en nödvändig förutsättning för metaphysiken, erinrar om den vise skolastikerns föresats "att lära sig simma innan han vågade sig i vattnet." Ty — tillägger han — denna undersökning kan endast ske på vetandets egen väg, medelst vetandet sjelft, och huru man skulle kunna förskaffa sig en kunskap före all bestämd kunskap, bemägtiga sig saunningen före sanningens innehåll, låter ej begripa sig. Hegel glömmer dock härvid, att Kant ej ville söka ett vetande före allt bestämdt vetande, utan — såsom Hegel sjelf säger — är det kunskapsorganet d. v. s. det theoretiska förnuftet — således ett bestämdt object — som Kant vill lära känna innan han vågar sig vidare ut på speculationens haf.

¹⁾ Kant, Kr. d. rein. V. ed. Ros. p. 639. "Der kritische weg ist allein noch offen."

hvila på några medfödda begrepp — hvarpå skulle den då grunda sig?

Kants snille ledde honom att fatta frågan från en ny, högre synpunkt, än hans föregångares, eller att söka upp-daga, huruvida ej uti den mänskliga kunskapsförmågan kunde förefinnas ett aprioriskt, eller af erfarenheten oberoende, element, oaktadt detta icke kunde tänkas såsom några medfödda begrepp. Kring denna punkt concentrerade han hufvudsakligen sin undersökning¹⁾; ty från verkligheten af ett sådant aprioriskt element måste all mänsklig kunskap hemta sin visshet, såväl erfarenhetskunskapen, om den el-jest skall vara något mer än en mängd spridda intryck på våra sinnen²⁾, som kunskapen om det översinnliga, då ju dess object går utöfver erfarenhetens gränser. Med anledning deraf kallade han ock sin undersökning för en kritik af det rena förnuftet, d. v. s. för en undersökning af hvad som utgör det rena eller aprioriska i den mänskliga kunskapsförmågan i motsats till det empiriska³⁾. Det

¹⁾ Ja, Kant riktade härpå så uteslutande sin uppmärksamhet, att han blott i förbigående besvarade den andra, till en fullständig undersökning af medvetandets bildningsprocess hörande frågan, nemligen om ursprunget och möjligheten af det empiriska i våra kunskaper, eller sensationerna; med afseende på hvilka han bibehöll det populära uttrycket "att de uttrycka det sätt, hvarpå vi känna oss af de yttre tingne afficerade." Denna Kants uraktlätenhet blef också första stötstenen i kriticismen och närmaste anledningen till dess vidare utbildning af Kants efterföljare.

²⁾ Krit. d. rein. V. ed. Ros. p. 103. ". . . ohne der gleichen Einheit (der Synthesis), die ihre Regel a priori hat, und die Erscheinungen sich unterwirft, wurde durchgängige und allgemeine, mithin nothwendige Einheit des Bewusstseyns, in dem manigfaltigen der Wahrnehmungen, nicht angetroffen werden. Diese wurden aber alsdann auch zu keinen Erfahrung gehören, folglich ohne Object, und nichts als ein blindes Spiel der Vorstellungen, d. i. weniger als ein Traum seyn."

³⁾ Kant, Krit. d. rein. V. ed. Ros. p. 9. "Ich verstehe aber^e unter die Kritik der *reinen* Vernunft . . . eine Kritik

resultat, till hvilket hans undersökning ledde honom, blef i allmänhet, att det rena eller aprioriska i den menskliga kunskapsförmågan utgöres af de allmänna och nödvändiga lagar, enligt hvilka intelligensen verkar. Detta utgör den egentliga grundtanken i hans kritik af det rena förnuftet. Dessa lagar kan nu intelligensen bringa till medvetande för sig sjelf och reducera till abstracta föreställningar. Dessa föreställningar utgjorde, enligt Kant, för sinnligheten dess former (rum och tid), för förståndet dess kategorier (enhet, mångfald, orsak, verkan o. s. v.), slutligen för förnuftet dess idéer (själen, verlden och Gud). Hvad nu angår förståndets kategorier och förnuftets idéer — vid hvilka vi väl här egentligen hafva att fästa oss —, så ansåg Kant sig hafva nyckeln till deras upptäckande i reflexionen öfver de särskilda omdömes- och slutledningsformerna, sådana de i den vanliga logiken förekomma, ty förståndets verksamhet består i bildandet af omdömen liksom förnuftets i bildandet af slutledningar¹). Han angaf väl apperceptionens (medvetandets) ursprungligt synthetiska enhet såsom kategoriernas yttersta grund (de särskilda ar-

des Vernuntsvermögens überhaupt in Ansehung aller Erkenntnisse, zu denen sie, *unabhängig von aller Erfahrung, streben mag.*"

¹⁾ Krit. d. rein. V. ed. Ros. p. 70. "Wir können alle Handlungen des Verständes auf Urtheile zurückführen, so dass der *Verstand* überhaupt als ein *Vermögen zu urtheilen* vor gestellt werden kann. . . . Alle Urtheile sind Functionen der Einheit unter unsren Vorstellungen, da nämlich statt einer unmittelbaren Vorstellung eine höhere, die diese und mehrere unter sich begreift, zur Erkenntniss des Gegenstandes gebraucht wird. Die Functionen des Verstandes können also insgesamt gefunden werden, wenn man die Functionen der Einheit in den Urtheilen vollständig Darstellen kann." — Jmfr. Kant, Prolegomena. ed. Ros. §. 39 p. 90 (Von dem System der Kategorien) "Hier lag nur schon fertige, obgleich noch nicht ganz von Mängeln freie Arbeit der Logiker vor mir; dadurch ich in Stand gesetzt wurde, eine vollständige Tafel der Ver standesfunctionen darzustellen."

terna af omdömen och de i dem sig utpräglande kategorierna äro nemligen, enligt Kant, denna synthetiska enhets functioner)¹⁾; men han gjorde dock icke något försök att visa, huruledes det ligger i sakens natur, att tänkandet framträder just i dessa och inga andra former; eller med andra ord: han åtnöjde sig med att, såsom man har kallat det, gifva en analytisk exposition af den menskliga kunskapsförmågan, utan att bemöda sig att genetiskt förklara dess yttringar. Han ansåg till och med en dylik förklaring såsom öfverhusvud omöjlig och overkställbar²⁾. Icke heller gjorde han någon synnerlig reda för dessa begrepps inbördes förhållande till hvarandra, ehuru man sedemera ej kunde undgå att fråga sig, om dessa begrepp äro coordinerade och utan vidare sammanhang, eller om de stå i förhållande till hvarandra såsom allmänna och särskilda. Kant gaf sjelf anledning till detta spörjsmål i det han i förbigående framkastade den anmärkningen, att den tredje kategorien i hvarje klass uppstår genom förbindelsen af den första med den andra³⁾). Men denna löst fram-

¹⁾ Krit. d. rein Vern. ed. Ros. p. 740.

²⁾ Krit. d. rein. V. ed. Ros. p. 742. "Von der Eigen-thümlichkeit unseres Verstandes, nur vermittelst der Kategorien und nur gerade durch diese Art und Zahl derselben Einheit der Apperception a priori zu Stande zu bringen, lässt sich ebenso wenig ferner ein Grund angeben, als warum wir gerade diese und keine andere Functionen zu urtheilen haben, oder warum Zeit und Raum die einzigen Formen unseren möglichen Auschauung sind."

³⁾ Krit. d. rein. V. ed. Ros. p. 722—723. "Ueber diese Tafel der Kategorien lassen sich Artige Betrachtungen anstellen, die vielleicht erhebliche Folgen in Ansehung der Wissenschaftlichen Form aller Vernunsterkenntnisse haben könnten." . . . "Dass allerwärts eine gleiche Zahl der Kategorien jeder Classe, nämlich drei sind, welches eben sowohl zum Nachdenken auffordert, da sonst alle Eintheilung a priori durch Begriffe Dichotomie seyn muss. Dazu kommt aber noch, dass die dritte Kategorie allenthalben aus der Verbindung der zweien mit der ersten ihrer Classe entspringt."

kastade tanke, hvarpå Kant sjelf ej lade någon vigt, kunde ej undgå att blifva en stark sporro för kommande tänkare att undersöka, i hvad förhållande de särskilda klasserna af kategorier stå till hvarandra.

Men ehuru nu Kant, sāsom vi nämnt, bevisade att kategorierna icke kunna vara abstraherade från en utom medvetandet liggande erfarenhetsverld, emedan de sjelfva utgöra den nödvändiga förutsättningen, hvarsförutan ingen erfarenhet är möjlig¹), och att tänkandet vid hvarje steg af sin utveckling är bundet af sådana kategorier, samt till och med omedvetet använder dem vid enhvar af sina rörelser, så frånkände han dem likvälv å andra sidan all objectiv betydelse och tillade dem endast en subjectiv allmängiltighet. Erfarenheten blef deraf att betrakta sāsom en produkt af tvänne factorer, neml. de a priori gifna formerna och ett obekant object (absolut ting), som ingen kan lära känna, emedan enhvar, som vill bemöda sig att fatta det, måste uppläga det i sitt medvetandes subjectiva medium²).

¹⁾ Krit. d. rein. V. ed. Ros. p. 755. "Da nun von der Synthesis der Apprehension alle mögliche Wahrnehmung, sie selbst aber, diese empirische Synthesis, von der transzendentalen, mithin den Kategorien abhängt, so müssen alle möglichen Wahrnehmungen, mithin auch alles, was zum empirischen Bewusstseyn immer gelangen kann, d. i. alle Erscheinungen der Natur, ihrer Verbindung nach, unter den Kategorien stehen, von welchen die Natur (bloss als Natur überhaupt betrachtet) als dem ursprünglichen Grunde ihrer nothwendigen Gesetzmässigkeit abhängt." Jmfr Kant, Prolegomena §. 37 pp. 32 — 35. "*Der Verstand schöpft seine Gesetze (a priori) nicht aus der Natur, sondern schreibt sie dieser vor.*"

²⁾ Krit. d. rein. V. ed. Ros. p. 199 (Von dem Grunde der Unterscheidung aller Gegenstände in Phænomena und No-umena). "Also beziehen sich alle Begriffe, so sehr sie auch a priori möglich seyn mögen, dennoch auf empirische Anschauungen, d. i. auf Data zur möglichen Erfahrung. Ohne dieses haben sie gar keine objective Gültigkeit, sondern sind ein blosses Spiel, es sey der Einbildungskraft, oder der Verstandes, respective mit ihren Vorstellungen." — p. 204. "Die transzendentale Analytik hat demnach dieses wiktige Resultat:

Då nu tanken hemtar hela sitt innehåll utur åskådningen, och dersförutan är tom och innehållslös¹), och då kategorierna sjelfva ej tillåta någon genetisk förklaring, så måste i följe deraf Kant, med afseende på philosophien, opponera sig mot all constructiv method, som han endast medgaf åt Matematiken. Då neml. matematiken beror på rena åskådningar a priori, behöfver den icke något empiriskt element, hvaremot det philosophiska tänkandet, som, enligt Kant, alltid är discursivt, blott har att göra med föremål för en möjlig erfarenhet, och sålunda endast eger giltighet i förhållande till det empiriskt gifna²). Med andra ord erfarenheten är den gränssten, som åtskiljer verlandets och trons

dass der Verstand niemals mehr leisten könne, als die *Form* einer möglichen Erfahrung zu anticipiren . . . und der stolze Name einer Ontologie, welche sich anmasst von Dingen überhaupt synthetische Erkenntnisse a priori zu geben, muss dem bescheidenen, einer blossen Analytik des reinen Verstandes, Platz machen." — p. 207. ". . . das transzendentale Object . . . bedeutet aber ein Etwas = X, wovon wir gar nichts wissen, noch überhaupt (nach der jetzigen Einrichtung unseres Verstandes) wissen können. . . ."

¹⁾ Krit. d. rein. Vern. ed. Ros. p. 209. ". . . die Kategorie ist doch eine blosse Function des Denkens, wodurch mir kein Gegenstand gegeben, sondern nur was in der *Anschauung* gegeben werden mag, gedacht wird." — p. 215. "Verstand und *Sinnlichkeit* können bey uns nur in *Verbindung* Gegenstände bestimmen."

²⁾ Krit. d. rein. V. ed. Ros. Die Discipl. d. rein. V. im dogm. Gebrauche. p. 352. "Die philosophische Erkenntniss ist die *Vernunfterkenntniss aus Begriffen*, die mathematische aus der *Construction* der Begriffe." — p. 360. "Jener heisst der Vernunftsgebrauch nach Begriffen, bei dem wir nichts weiter thun können, als Erscheinungen dem realen Inhalte nach unter Begriffe zu bringen, welche darauf nicht anders als empirisch, d. h. a posteriori, können bestimmt werden; dieser ist der Vernunftsgebrauch durch Construction der Begriffe, durch den diese, da sie schon auf eine Anschauung a priori gehen, auch eben darum a priori und ohne alle empirische Data . . . bestimmt werden können."

områden; och philosophiens göromål kan endast bestå i att, med förnuftsideerna såsom ledstjernor, enligt kategoriena ordna och systematisera den i erfarenheten gifna mångfalden¹⁾. Så Kant.

Annorlunda Fichte. I det neml. Fichte fann inconseqvensen af Kants absoluta ting — emedan det hvarken kunde hafva att göra med kaussallagen, som, enl. Kant, endast skulle ega subiectiv giltighet, och det dessutom var alldelens innehållslöst, då det hvarken kunde sinnligt förnimmas eller tänkas —, så upphäfdes derigenom den dualism, i hvilken Kant hade stannat. Dermed försvann också den rest af objectivitet, som kriticismen ännu lemnat öfrig och intelligensen qvarstod såsom det enda, hvilket egde en absolut realitet²⁾. Härigenom erhöll Fichtes speculation en mera afgjordt idealistisk karakter än den Kantiska. Dess problem blef, att ur intelligens eget väsende, eller det rena Jaget, härleda och förklara alla de föreställningar, hvilka tillsammans utgöra vår inre och yttre erfarenhet³⁾.

¹⁾ Krit. d. rein. V. ed. Ros. p. 500. "Die transzendentalen *Ideen* seyen niemals von *constitutivem* Gebrauche, so dass dadurch Begriffe gewissen Gegenstände gegeben würden. . . Dagegen aber haben sie einer vortrefflichen und unentbehrlich nothwendigen *regulativen* Gebrauche, nämlich den Verstand zu einem gewissen Ziele zu richten, der, ob er zwar nur eine Idee ist, dennoch dazu dient, . . . die grösste Einheit neben der grössten Ausbreitung zu verschaffen."

²⁾ J. G. Fichte, Grundl. d. gesammt. Wissenschaftslehre. Tübingen 1802. p. 61. "Aller Realität Quelle ist das Ich. Erst durch und mit dem Ich ist der Begriff der Realität gegeben." "Es existirt überall nichts weiter als das Ich; und Ich ist da, weil es da ist: was da ist, ist nur im Ich und für Ich."

³⁾ Fichte, Sonnerklärer Bericht. Berlin 1801. p. 64—65. "Zufolge dieser Voraussetzung geht nun der Wissenschaftslehrer an den Versuch, aus irgend einer ihm bekannten Grundbestimmung des Bewusstseyns alle übrigen, als mit der ersten nothwendig verknüpft, und durch sie bestimmt, abzuleiten. . . Das Geschäft jener Ableitung allein ist die Wissenschaftslehre selbst; wo diese Ableitung anhebt, hebt sie an, wo diese vollendet ist, ist sie vollendet."

Ty om intelligensen är det enda verkliga och i sanning varande, så måste universum ej kunna betyda någonting annat än Jaget sjelft i totaliteten af sina bestämningar. Det var naturligt, att det vid denna deduction ej kunde blifva fråga om de föreställningar, som af oss uppfattas såsom pro-
ducter af vår egen fria verksamhet (viljans och fantasiens yttringar), ty de behöfva ingen dylik härledning, utan endast om dem, bvilka åtföljas af medvetandet om tvång och nödvändighet; och af dessa sednare åter endast de, som utgöra det rena eller för alla subjecter gemensamma uti intelligensen, d. v. s. den nödvändiga formen för ett Jag i allmänhet. Ty det rent individuella och helt och hället subjectiva, ehuru det, enl. Fichte, måste hafva sin grund i intelligensens yttersta väsende, vore fäslägt att derur söka förklara till sjelfva sin speciella beskaffenhet. Härigenom inskränktes nu problemet så till vida, att det endast kunde blifva fråga om att deducera intelligensens allmänna och nödvändiga bestämningar¹). Fichte saknade härvid icke ledning af Kant. Kant hade, såsom vi nämnt, betraktat det rena i intelligensen såsom uttryck af dess eget nödvändiga handlingsätt; blott derigenom blef hos honom det aprioriska någonting annat än rationalismens med-

¹⁾ Philos. Journal v. Fichte u. Niethammer. Jena und Leipzig 1797. Bd. V. p. 7. o. 8. "Bei der flüchtigsten Selbstbeobachtung zeigt sich dass . . . einige unserer Vorstellungen von dem Gefühl der Freiheit, andere von dem Gefühl der Nothwendigkeit begleitet sind. . . . Bei den ersten kann nicht nach ihrem Grunde gefragt werden: sie sind so, weil ich sie so bestimmt habe; das liegt im Begriffe der Freiheit. Dagegen fragt es sich allerdings: welches ist der Grund vom Gefühl der *Nothwendigkeit* begleitenden Vorstellungen und dieses Gefühl selbst? Diese Frage zu beantworten, ist die Aufgabe der Philosophie: es ist nichts Philosophie als die Wissenschaft, welche diese Aufgabe löset. Das System der von dem Gefühl den Nothwendigkeit begleiteten Vorstellungen nennt man auch die *Erfahrung*: innere sowohl als äussere. Die Philosophie hat sonach — dass ich es mit andern Worten sage — den Grund aller *Erfahrung* anzugeben."

födda begrepp. Deri låg nu implicite, att intelligensen ej kunde betraktas såsom en hvilande substans, utan såsom en levande, sig sjelf åskådande verksamhet, som i följe af sin egen natur måste yttra sig på ett bestämdt sätt. Denna conseqvens, som Kant åtminstone icke uttalat, eburu han synes på väg dertill i sin kritik af den rationella psychologien, drog nu Fichte med fullt medvetande om dess betydelse¹⁾). Han måste deraf närmare reflectera öfver den ursprungliga verksamhet, som skulle utgöra intelligensens väsende. Äfven dervid behöfde han endast fullfölja Kants anvisning. Ånsköt det nemlig var ett af kritiska philosophiens förnämsta resultater, att det empiriska medvetandets modificationer, emedan de alla uppfattas af det inre sinnet eller äro i tiden, endast lära oss att känna intelligensen såsom phænomen, men ej i och för sig sjelf, så angaf likväl Kant tvänne punkter, der intelligensens sanna väsende åtminstone i någon mon framblickar, neml. apperceptionens ursprungliga, synthetiska enhet eller det rena sjelfmedvetandet och viljans avtonomie, af hvilka den förra ligger till grund för det empiriska medvetandet och just deraf icke sjelf kan vara empirisk, och den sednare förutsättes för den moraliska lagens möjlighet och deraf måste utgöra förfugets sanna väsende i praktiskt afseende. Fichte, som på en gång betraktade förnuftet i theoretiskt och praktiskt afseende, sammanfattade alla dessa Kants mera osammanhangande och endast med halflar sjelfbesinning framkastade antydningar uti en enda brännpunkt, och fick derigenom sitt absoluta Jag, som var en act af absolut sjelfbestämning och sjelfåskådning i ouplöslig förening. Ur denna lika reella, som ideella princip

¹⁾ Philos. Journ. Bd. V. pp. 27, 34, 35. "Die Intelligenz sieht sich selbst zu; und in dieser unmittelbaren Vereinigung des Seyns und des Sehens, besteht die Natur der Intelligenz. . . Sie ist dem Idealismus ein Thun, und absolut nichts weiter. Die Intelligenz handelt; aber sie kann, vermöge ihres eigenen Wesens, nur auf eine gewisse Weise handeln."

skulle nu alla i det verkliga medvetandet förekommande allmänna och nödvändiga bestämningar härledas.

Med denna förändrade uppfattning af philosophiens problem, måste äfven dess method blifva en annan. Den blef för Fichte nödvändigt en genetiskt deducerande, i motsats till Kants analytiska och exponerande förfarande¹⁾. Betrakta vi neml. den kunskap, som i sjelfmedvetandet eller det rena Jaget innehålls, så finne vi, att den är ett medvetande om min handling. I sjelfmedvetandet är jag på en gång handlande och åskådar mitt handlande; med andra ord: sjelfmedvetandet är hvad Fichte kallade en intellectuell åskådning. Det är en åskådning, emedan det står i ett omedelbart förhållande till sitt object; intellectuell är denna åskådning, emedan den har en annan karakter än den sinnliga, som endast fattar det som är gifvet i tiden och rummet. På detta sätt fattad, är den intellectuella åskådningen philosophiens organ; eller med andra ord: speculationen förutsätter förmågan af absolut sjelfverksamhet, förenad med en klar uppfattning af densamma, och kan ej komma att bestå i något annat, än i ett fortsatt intellectuellt åskådande, d. ä. i ett fritt efterbildande (reconstruction) af den ursprungliga act, hvarigenom Jaget med hela dess medvetande är till²⁾. Emellertid, oaktadt Fichte fattade philosophiens method såsom en sådan ur det rena Jaget, såsom högsta förklaringsgrund, utgående construction af alla medvetandets allmänna

¹⁾ "Die Wissenschaftslehre leidet keine fertige absolute Gegebenheit, nichts, was als absolut, als Ding und Sein uns erscheint. Sie zeigt vielmehr das *Werden* auf, zieht ins Licht des Bewusstseyns hervor, wie wir selber die Vorstellung zu Stande gebracht. Sie löset also alles Seyn auf und macht es flüssig; es verschwindet ihr alles Seyn als Ruhendes, sie schauet nur ihr eigenen Machen (construiren) zu und erkennt so auch alle Gegenstände als eigene Producte des Bewusstseyns und und Denkens." Jmfr Sonnenklarer Bericht. p. 45 ff. p. 119 ff

²⁾ Philos. Journal. Bd. V. pp. 334—343.

och nödvändiga bestämningar (handlingssätt)¹), så röjer sig likväl i hela hans sätt att dervid gå till väga, att han ej lyckats bringa denna sin egen idee till fullkomlig klarhet. Ty den dialectiska fortgång, genom hvilken utur en högsta enhet alla motsatser skola härledas, är icke en immanent fortskridande rörelse, utan förmedlas upphörligt genom philosophens eget reflecterande, hvarföre man ock brukar säga, att Fichte i fråga om methoden stannade på reflexionens ståndpunkt. I stället för att från en urthesis, till hvilken han nödvändigt kommit, ovillkorligen ledas till en antithesis och deraf vidare till en synthesis och sålunda genom den fortgående vexlingen af direktion och förmedling dialectiskt utveckla hela sammansättningen af intelligensens bestämningar, så vet Fichte hvarken att vinna sjelfva urmotsatserna eller deras förmedling, annat än genom att utgå från vissa medvetandets facta och uppvisa, att dessa endast låta förklara sig under förutsättning af vissa ursprungliga handlingar hos intelligensen, hvaraf de skola vara ett uttryck. Så uppvisar han Jägts urhandling, hvarigenom det constituerar sig sjelft, ur Identitetssatsen: $A = A$; ty såsom uttryckande ett sig till sig sjelft refererande, ett i sig sjelft tillbakagående tänkande eller handlande, är den endast möjlig genom sjelfmedvetandet, som just är ett sådant handlande²). Men liksom enhvar medgiver, att $A = A$, så

¹⁾ "Sie (Die Wissenschaftslehre) hebt an von der einfachsten, und durchaus charakteristischen Bestimmung des Selbstbewusstseyns, der Anschauung, oder Ichheit, . . . Setze Ich = A, so findet sich in der Anschauung den Construirens dieses A, dass unabtrennlich ein B daran sich schliesse; in der Anschauung des Construirens dieses B, dass an dieses sich ein C anschliesse; und so immerfort, bis man bei dem letzten Gliede A, dem vollständigen Selbstbewusstseyn, ankommt, das durch sich selbst geschlossen und vollständig erscheint." Sonnenklarer Bericht. pp. 127—28.

²⁾ Fichtes egna uttryck falla sig väl annorlunda i introductionen till Vetenskapsläran, men att detta är hans egentliga mening, synes af mångfaldiga ställen, såväl i sjelfva Vetenskapsläran (t. ex. sid. 62, hvarest det heter: "Die Thathandlung des Ichs, in dem es sein eigenes Seyn setzt, geht in sich

måste man dock medgifva, att non A icke är = A. "Så visst", säger Fichte, "som denna sats förekommer bland det empiriska medvetandets facta, lika visst tillkommer motsättandets handling Jaget" ¹⁾). Jaget måste således motsätta sig ett object, ett Icke-Jag; — detta blef dersöre vetenskapslärans andra grundsats. Men dessa båda handlingar, sättandets och motsättandets, måste förenas, såframt ej medvetandets enhet skall upphävas. Detta åter — säger reflexionen — är dock endast möjligt derigenom, att båda ömsedigt inskränka hvarandra eller äro i vixelbestämning ²⁾). Sålunda erhåller Fichte sin tredje grundsats blott genom att utifrån inskjuta en förmedlingslänk — begreppet delbarhet — mellan motsatserna ³⁾).

I denna ursprungliga synthesis skulle nu alla andra syntheser innehållas och ur den låta utveckla sig ⁴⁾).

selbst zurück"), som i hans öfriga skrifter, t. ex. *Bestimmung des Menschen*. Berlin 1838. s. 81. "Ich bin Subject und Object: und diese Subject-Objectivitet, dieses Zurückkehren des Wissens in sich selbst, ist es, die ich durch der Begriff Ich bezeichne." *Philos. Journal*. Bd. V. p. 553. "Der Begriff eines in sich zurückkehrenden Handeln und der Begriff des Ich sind völlig identische Begriffe." Jmfr slutligen: *Schelling, System d. transcend. Idealism.* Upsala-editionen p. 53.

¹⁾ Grundl. d. gesammt. Wissenschaftslehre. p. 19.

²⁾ Grundl. d. ges. Wissenschaftsl. p. 24.

³⁾ Anf. st. p. 25 o. följ.

⁴⁾ Såsom karakteristiskt för sättet vid denna härledning, liksom öfverhusvud för det våldsamma och tyranniska i hela Fichtes method, förtjenar att anföras: Grundl. d. gesammt. Wissenschaftslehre pp. 74—75. "Die Wissenschaftslehre wird immer fortfahren, Mittelglieder zwischen die Entgegengesetzten einzuschieben; dadurch aber wird der Widerspruch nicht vollkommen gelöst, sondern nur weiter hinausgesetzt. Wird zwischen die vereinigten Glieder, von denen es sich bei der Untersuchung findet, dass sie dennoch nicht vollkommen vereinigt sind, ein neues Mittelglied eingeschoben, so fällt freilich der zuletzt aufgezeigte Widerspruch weg; aber um ihn zu lösen, musste man neue Endpunkte annehmen, welche abermals entgegengesetzt sind, und von neuen vereinigt werden müssen.... Und so würde es ins Unendliche fortgehen, wenn nicht durch einen absoluten *Machtspruch* der Vernunft, den nicht etwas der Philosoph thut, sondern den er nur aufzeigt, . . . der Knoten zwar nicht gelöst, aber zerschnitten würde."